

Elektronikus folyóiratok Oxfordban

A kiadók és a folyóirat-beszállító ügynökségek szerepe megváltozott az utóbbi években. Egyre gyakoribb, hogy a kiadók nyomtatott formátumú időszak kiadványaikat elektronikusan is hozzáférhetővé teszik. A nagy szállítók pedig csomagokban kínálják periodikaválasztékuk elektronikus változatát az interneten. Az elektronikus folyóiratokhoz való hozzáférés ezen arzenáljának strukturált és naprakész kezelése nagy feladat elé állítja a könyvtárakat. Az oxfordi egyetemi könyvtár helyzete speciális, és szerepe Nagy-Britannia könyvtárügyében kiemelkedő. Ezért érdemes elektronikusfolyóirat-kezelési módszerüket közelebbről is megismernünk.

A folyóiratok beszerzése

A nyomtatott és az elektronikus folyóiratok beszerzése a kiadóktól vagy az ügynökségeken keresztül történik. A nyomtatott folyóiratok esetében a könyvtárak a kiadók jelentős partnereinek számítanak ugyan, de a közvetlen, tényleges kapcsolattartás a könyvtár és a szállító között van csupán. A szállító összesíti, és naprakészen tartja a megrendeléseket, intézi a reklamációt. Cserébe a kiadók a forgalmazók szolgáltatásait különféle kedvezményekkel honorálják, így a megrendelők viszonylag alacsonyabb áron jutnak a periodikumokhoz.

Az elektronikus termékek megváltoztatják ezt a többlépcsős kapcsolatrendszert. J. Mouw szerint a kiadók egyre aktívabb szereplővé válnak. Felismerték ugyanis, hogy az új megjelenési formátumok új lehetőségeket nyújtanak az információs piacon. Jobban odafigyelve a használók véleményére, rendszeres és közvetlen kommunikációra törekcszenek velük. A kiadók termékeik marketingjét közvetlenül a könyvtárakban valósítják meg. Egy bizonyos tesztperiódus után velük tárgyalnak a licencszerződések feltételeiről és a hozzáférési mechanizmusokról stb.

Válaszlépésként a forgalmazók a kiadóktól származó folyóiratokat már nemcsak nyomtatott formátumban közvetítik a könyvtárak számára, hanem egyúttal az elektronikus hozzáférésüket is biztosítják. Standard és könyvtárspecifikus licencmegegyezéseket kínálnak, a könyvtár és a kiadó között a tárgyalások során gyakran brókeri feladatokat is ellátnak.

Az elektronikus hozzáférés módjai

Az elektronikus folyóiratok hozzáférése gyakorlatilag kiadónként változik. A könyvtárak rendszerint magukhoz a kiadókhoz vagy közvetítő ügynökségekhez fordulnak. A hozzáférés megszervezése alapvetően háromféle módon történhet.

- *Kiadón keresztül történő hozzáférés* esetén a könyvtár csak az adott kiadó által megjelölt folyóiratokról tárgyal. A könyvtárosoknak alaposan tanulmányozniuk kell a licencszerződés szövegét, s ha szükséges, tárgyalniuk kell a feltételek módosításáról. A megállapodás létrejöttével a kiadó a könyvtár adatait regisztrálja, majd a kívánt folyóiratot online hozzáférhetővé teszi. (Saját elektronikusfolyóirat-szolgáltatással rendelkező kiadók, amelyek Oxfordból elérhetőek, a következők: Academic Press, American Chemical Society, American Institute of Physics, CUP, Karger, OUP, Springer, Elsevier, Wiley.)
- *Ha előfizetési ügynökségre bízunk a hozzáférés megszervezését,* akkor a szerződés szerint már nemcsak a kívánt folyóiratok elektronikus változatát kapja a könyvtár, hanem egy ún. keresőfelületet is. Ez olyan elektronikus szolgáltatás, amelynek segítségével több kiadó periodikumainak elektronikus változata válhat kereshetővé és elérhetővé. Az elektronikus formátumban megjelenő időszak kiadványok köre folyamatosan bővül, és a könyvtárak igénye is nagyon változatos. Ezzel magyarázható, hogy a szolgáltatók kettős díjazási rendszert vezetnek be. A megrendelő külön fizet a szolgáltatá-

sért, illetve címenként a kínálatban szereplő lapokért. Három nagy előfizetési ügynökség által kifejlesztett elektronikusfolyóirat-szolgáltatórendszer ismert: az amerikai EBSCO Online, a holland SwetsNet és a brit DAWSONS IQ-ja. E rendszerekhez azonban nincs hozzáférési lehetősége Oxfordnak.

- A hozzáférés megszervezésének harmadik lehetséges módozata az, amikor egy könyvtár – más könyvtárakkal közösen – *konzorciumon keresztül fordul a kiadóhoz vagy ügynökséghez*. Ezek a konzorciumok pályázati támogatásokra alapozzák tevékenységüket. Sokszor több évet átfogó pályázatokat írnak alá, és ezek keretében adott összegért a folyóiratok meghatározott köre válik – rendszerint a szokásosnál alacsonyabb áron – a konzorcium tagjai számára elérhetővé. A szerződésnek általában az a feltétele, hogy a konzorcium tagjai ezen időszak alatt nem mondanak le egyetlen nyomtatott előfizetést sem az érintett lapok közül. Két angliai példa: 1998 óta a *National Electronic Site Licensing Initiative (NESLI)* tárgyal a felsőoktatási könyvtárak nevében számos kiadóval és szolgáltatóval (pl.: az Elsevier, a Kluwer, az Academic Press, Ideal). Oxfordnak a Wiley által kiadott időszakos kiadványokhoz a *Southern University Purchasing Consortium* tagjaként biztosított az elektronikus hozzáférés.

Az elektronikus elérés fizetési kondíciói is meglehetősen változatos képet mutatnak. Néhány lap elektronikus változata az interneten feltétel nélkül, ingyen elérhető. Mások csak a bevezető szakaszban, az ún. próbaidőszakban vagy a nyomtatott előfizetéshez kötve vehetők díjmentesen igénybe. Sok lap azonban csak külön előfizetés ellenében érhető el, és a hozzáférés díja többnyire a nyomtatott árának egy bizonyos százaléka. Az előfizetési díj az előfizető intézmény méretétől, az egyidejű felhasználók és/vagy a hozzáférési pontok számától is függhet. Ismert olyan megoldás is, amelynél nem szükséges előfizetés, hanem csak a megtekintett szövegért kell utólag fizetni. Korlátlan elérési lehetőséghez úgy juthat egy könyvtár, ha az adott szolgáltatásra, egész évre előre fizet.

Elektronikus folyóiratok hozzáférhetősége Oxfordban [<http://www.bodley.ox.ac.uk/>]

A folyóiratok elektronikus verziójának a fejlődéséről elmondhatjuk, hogy míg 1995-ben hozzávetőleg 100 online folyóirat létezett, addig az 1998-as felmérések szerint a 100 000 legismertebb

folyóiratból mintegy 3000-hez lehetett elektronikus hozzáférni. Óvatos becslések szerint ez a szám néhány éven belül megtízszereződhet.

Oxfordból 1999 közepén 1100 folyóirat volt teljes szöveggel elérhető. Ezek a periodikumok az egyetem révén létrehozott, többségében kísérleti jellegű szerződések, együttműködések révén, vagy bizonyos kiadók bevezető ajánlata keretében váltak elérhetővé.

Az elektronikus folyóiratok hozzáférhetőségét az oxfordi egyetem területén egy helyről, a Bodleiana természettudományi könyvtárból fogják össze. Egy weboldalon olyan szolgáltatást tartanak fenn, ahonnan az elektronikus folyóiratok Oxford összes egyetemi épületéből kereshetők, és teljes szöveggel elérhetők. Az elektronikus folyóiratok központi kezelésére az oxfordi egyetem épületeinek hosszú évszázadok során kialakult széttagoltsága miatt van szükség. Oxfordban a kötelepéldány-gyűjtésben részt vevő Bodleianán és 8 alkönyvtárán kívül még 40 kollégiumi, 46 tanszéki és intézeti könyvtár, valamint számos múzeumi és egyéb speciális gyűjteményi könyvtár működik.

Ma az elektronikus folyóiratokhoz leggyakrabban a nyomtatott folyóiratok előfizetéséért cserébe lehet hozzáférést biztosítani. A Bodleiana azonban folyóiratainak kétharmadát a kötelepéldány-szolgáltatás részeként, ingyen kapja. Az elektronikus folyóiratokra azonban nem vonatkozik törvény, amely kötelepéldány-szolgáltatására kötelezné kiadóikat. Ezért minden egyes folyóirat esetén meg kell vizsgálni, hogy a 100 oxfordi könyvtár melyikének van a nyomtatott változatra előfizetése. Ha bármelyik könyvtárnak hozzáférési lehetősége van egy elektronikus folyóirathoz, akkor – szem előtt tartva azt a szempontot, hogy az egyetem összes épületében hozzáférhető legyen – az adott szolgáltatónak a teljes oxfordi IP tartományt be kell jelenteni. Ennek elfogadtatása bizonyos szolgáltatókkal hónapokat vett igénybe.

Elektronikusfolyóirat-kezelő rendszerek

Az elektronikus folyóiratoknak nincs hagyományos értelemben vett katalógusuk Oxfordban. Az egyetemi könyvtár integrált számítógépes rendszere elvileg alkalmas arra, hogy linkként a folyóirat rekordjába beírják az internetes címet, de mivel ezek az URL-ek, illetve maguk a hozzáférések gyakran változnak, naprakészen tartásuk meglehetősen nagy terhet jelent. Emiatt csak próbaként helyeztek el a rendszerben egy-két URL-t.

Jelenleg a folyóiratok cím szerint vannak elhelyezve egy, a weben elérhető adatbázisban. Ha

közvetlenül a kiadón keresztül rendelkezik a könyvtár hozzáféréssel, ebből az adatbázisból közvetlenül el lehet jutni a folyóirat honlapjához. Máskülönben a lap egy közvetítő szolgáltatáson keresztül érhető el. Ilyenkor a közvetítő szolgáltatóra kattintva, először egy eligazító laphoz érkezünk, amely ismerteti, hogy XY szolgáltatás hogyan működik. Továbbá a szolgáltatás „Isten hozott!” nyitólapja következik, majd egy keresőoldal, és csak ezt követően jut el az olvasó a folyóirathoz, vagy magához a keresett cikkhez. Ezek a szolgáltatások csak az oxfordi egyetem doméinjéhez, címrendszeréhez tartozó számítógépek számára hozzáférhetőek. Amint egy szolgáltatást elér az olvasó, már a szolgáltatás gazdagjével kommunikál. Természetesen az egyetemnek nem feltétlenül van hozzáférése az adott szolgáltatásban szereplő összes címhez „full-text” módon, de bizonyos szolgáltatások megengedik, hogy az összes folyóiratban lehessen keresni bibliográfiai leírás és kivonatok szintjén.

Elektronikusfolyóirat-szolgáltatások beindítása Angliában

Angliában hatvan projektet indítottak el 1994-ben, amelyeket a Joint Information Systems Committee (JISC – <http://www.jisc.ac.uk>) három éven keresztül 15 millió fonttal támogatott, és felügyelte azokat az Electronic Libraries (eLib) program keretében. Ez a hatvan projekt az egyik leglényegesebb eredménye az Egyesült Királyság Felsőoktatási Intézmények Felügyelő Bizottságának a könyvtárak helyzetét átvizsgáló albizottsága (Joint Funding Councils' Libraries Review Group) által elkészített 1993-as *Follett*-jelentésnek. Az eLib célul tűzte ki a felsőoktatásban a könyvtári szolgáltatásoknak a fejlesztését, a kommunikációs és az információs technológiák színvonalának emelését, hogy ezáltal minél hatékonyabban elősegítsék az elektronikus könyvtárak használatát. Ennek érdekében – a pénzbeli támogatáson kívül – infrastrukturális beruházásokra, programokra, lelkes szervezőkre és rengeteg tanulmány elkészítésére volt szükség.

Angol és amerikai folyóirat-szolgáltató programok

1. A *SUPERJOURNAL* projektet a JISC három éven (1996–1998) keresztül finanszírozta. Ma már csak korlátozottan, egy archívumban tekinthető meg az akkor hozzáférhetővé tett folyóiratok egy része. A projektet kettős céllal hozták létre:

- egyrészt, hogy megtalálják azokat a módszereket, amelyek egy elektronikusfolyóirat-szolgáltatást sikeressé tesznek;
- másrészt, hogy megvizsgálják: az elektronikus könyvtár mennyire változtatta meg az olvasó, szerző, könyvtár és kiadó közötti viszonyt.

A projekt könnyen kezelhető rendszert épített ki, amelynek segítségével egy kísérleti weboldalon számos kiadótól (Blackwell Publishers, Blackwell Science, CUP, OUP, Elsevier Science, Kluwer Academic Publishers, Macmillan Publishers, Springer-Verlag stb.) tettek hozzáférhetővé folyóiratokat.

A program megvalósítása jól példázza, hogy az eLib projekteket milyen módszerek és technikák mentén hajtották végre. A program kezdetén az olvasókat megkérdezték az elképzeléseikről, várakozásairól a rendszerrel kapcsolatban. Két éven keresztül vizsgálták a használói szokásokat, majd a projekt végén az olvasóknak a Superjournal használatával kapcsolatos pozitív és negatív tapasztalatait újabb kérdőíves felméréssel tárták fel. Felmérték a használóknak az elektronikusfolyóirat-szolgáltatások javítására vonatkozó javaslatait is.

2. Egy másik hároméves kísérleti program, az *IDEAL* 1996 januárjában kezdődött, és az Egyesült Királyság Felsőoktatási Intézményeit Felügyelő Bizottságnak a finanszírozásával jött létre. A program egy, a felsőoktatási intézmények és a kiadók között megvalósuló országos szolgáltatáshoz való hozzáférés koncepcióját vizsgálta, kísérletet téve a folyóiratok árának a leszorítására. A kezdeményezésben négy kiadó (Academic Press Ltd, Blackwell Science, Blackwell Publishers, Institute of Physics Publishing) 200 folyóiratával vett részt.

Az 1998 májusában a JISC támogatásával újabb program, a National Electronic Site Licensing Initiative (Országos Elektronikus Hozzáférési Jogosultság Kezdeményezés) indult, amely elsősorban az elektronikus hozzáférés engedélyeztetését vállalta magára. A NESLI a felsőoktatási könyvtárak konzorciuma nevében tárgyal kiadókkal és szolgáltatókkal, hogy minél több folyóirat váljon a könyvtárak számára kedvező feltételekkel elektronikusan hozzáférhetővé. A konzorcium tagjainak – három évre szóló szerződés alapján – hozzáférést biztosít azokra a lapokra, amelyek nyomtatott példányban bármelyik intézménybe valaha jártak. A hozzáférési engedély díját a konzorcium tagjai által fenntartott, jelenlegi nyomtatott előfizetések alapján számítják ki. (Intézmények számára a fizetendő összeg a nyomtatott verzióra 100%, csak az elektronikus verzióra 110%, a nyomtatott és az elektronikus verzióra 135%.)

3. A kiadók és a kutatók számára online szolgáltatásokat nyújtó *INGENTA* 1998 szeptemberében

jött létre. Az Ingenta Journals olyan szolgáltatás, amely vezető kiadók (Academic Press, Blackwell Science, Blackwell Publishers, Scandinavian University Press, John Wiley & Sons, OUP, MCB University Press stb.) egyre több folyóiratát teszi teljes szöveggel elektronikusan hozzáférhetővé. A világon bárki, bárhol díjmentesen keresheti ezt az adatbázist, és megtekintheti a cikkek bibliográfiai leírását és kivonatát. Több mint 800 folyóirat mintegy 120 000 cikke érhető el online teljes szöveggel. A teljes szöveges cikkek szolgáltatása éves előfizetők számára díjtalan. Nem előfizetők számára egy-egy cikk teljes szöveggel csak fizetség ellenében, a kiadó jóváhagyásával érhető el.

Az INGENTA működteti a BIDS Academic szolgáltatást is, amely – amellet, hogy a világ első országos szolgáltatása – Angliában a legismertebb, leggyakrabban használt és tematikájában legváltozatosabb bibliográfiai szolgáltatás, amelyet naponta mintegy 15 000-en vesznek igénybe.

4. Az *eLib program* keretében is létrejöttek elektronikusfolyóirat-szolgáltatások. Ezeknek az elsődleges feladata különböző szakterületek – régészet, kémia, történelem, szociológia, informatika stb. – csak elektronikus formában megjelenő folyóiratainak létrehozása volt. Ezen projektek célul tűzték ki az elektronikus publikálás technikájának az ismertetését, népszerűsítését és technikai támogatását, valamint az információs, elektronikus kultúra fejlesztését.

Az *eLib* digitalizálási projektjei keretében is hozott létre elektronikus folyóiratokat, hogy a már nyomtatott formában megjelentetett folyóiratokat digitalizálják. Erre példa az *ILEJ* projekt, amely hat kulcsfontosságú, értékes, már copyrighton kívüli, brit lap régi évfolyamainak digitalizálására koncentrált. Ebben a projektben az Oxfordi Egyetem is részt vállalt.

5. Oxfordban előfizettek néhány amerikai elektronikusfolyóirat-szolgáltatásra is, ilyen például az 1995-ben alapított *JSTOR* [<http://www.jstor.ac.uk>]. A nonprofit vállalkozást kezdetben a Mellon Alapítvány támogatta, de mára már önfenntartóvá vált. Ez a digitális archívumgyűjtemény 67 kiadó 114 kulcsfontosságú folyóiratát tartalmazza. A projekt jelentősége, hogy a kiválasztott folyóiratokat az első kötetüktől kezdve archiválták. Nem adják ki viszont a kurrens számokat. Bevezettek egy ún. késleltetési időszakot, amely – a kiadóval történt megegyezéstől függően – a legújabb megjelent kiadványtól visszamenőleg számított 3–5 év. Ez a néhány év, mint egy „mozgó fal” jelzi, hogy a *JSTOR* archívum hol végződik, és hol kezdődnek a friss számok. Minden évben egy új évfolyammal bővül a digitális folyóirat-gyűjtemény. Maga az archívum 1997 januárjától hozzáférhető. Az angliai intézményeknek méretük szerint kell

egy bizonyos összeget fizetniük évente a hozzáféréstért.

6. Egy másik amerikai digitalizálási projekt a *Project Muse*, amely 46 folyóiratot tett elérhetővé [<http://muse.jhu.edu/muse.html>]. A projekt 1995-ben indult, és kezdetben három évre tervezték. A cél az volt, hogy a Johns Hopkins University kiadásában megjelentetett tudományos lapokat digitalizálják, és azokat elektronikus előfizetés révén hozzáférhetővé tegyék a digitalizálásban részt vevő intézetek számára. Évente 11–15 folyóiratot digitalizálnak. A folyóiratok csomagban vagy tételesenként is előfizethetők az intézmények számára. Ezért a *Project Muse*-t – kedvező jogosultsági és használati politikája, az online navigálási lehetőségek egyszerűsége, korrekt árai, valamint a konzorciumok és különböző könyvtár típusok számára összeállított nagylelkű árcsökkentési tervei miatt – nagy örömmel fogadták a könyvtárak.

Jóllehet a *Project Muse*-ban részt vevő lapok nyomtatott formában továbbra is megjelennek, az elektronikus folyóirat az olvasóközönség számára képes olyan „többletekkel” szolgálni, amik miatt érdemes ezt a verziót is megtekinteni. Ilyen szolgáltatás például a hipertext linkekkel való navigálás a tartalomjegyzékek, lábjegyzetek és illusztrációk között, a Boolean kereshetőség a cikkek teljes szövegében és a tartalomjegyzékben, a felnagyított, színes illusztrációk, amelyek multimédiában is megtekinthetők. Ezen túlmenően a használó képes saját személyre szabott „hot list”-jét összeállítani a leggyakrabban használt fájlokból.

2000 elejétől a *Project Muse* előreláthatóan kilenc másik egyetem kiadójának 64 lapjával fog bővülni. Ezek még csak a kezdeti lépések! A projekt egyik képviselője így nyilatkozik: „Azt várjuk, hogy végül egyetemi kiadók, tudós társaságok és más nonprofit intézmények több száz lapját kínálják ez a gyűjtemény.” A cél tehát a tudományos periodikumok minőségi online gyűjteményének összeállítása.

Az elektronikusfolyóirat-hozzáférések kezelése

Oxfordban jelenleg 1100 folyóirat érhető el. Egyelőre csak cím szerint kereshetők, de tervezik olyan adatbázis elkészítését is, amely téma, ISSN és kiadó szerint is kereshetővé tenné a lapokat, sőt naprakész adminisztratív információk is kapcsolhatók lennének a címekhez. Az adatbázisban tárolt, a felhasználókra nem tartozó információk a jogosultsággal bíró adminisztrátorok számára jelszóval lennének elérhetőek. Az adatbázis készítése előtt megvizsgálták, hogy melyek a felhasználók és melyek az adminisztrátorok szempontjából

fontos információk, amelyeket tartalmaznia kellene egy, a mainál sokkal gyorsabb és teljesebb rendszernek.

A felhasználói oldal vizsgálatokor a következő szempontok merültek fel:

- a rendszer gyorsan és könnyen naprakészé tehető legyen;
- ne legyenek a rendszerben hamis URL-ek;
- a linkek közvetlenül a folyóiratokhoz vezessenek, és ne a szolgáltatások, projektek címlapjához, ahonnan újra kell kezdeni a keresést;
- szükség lehet egy-egy üzenetablakra is, amely tájékoztat arról, hogy milyen szolgáltatásba lépünk be, vagy amely a jelszó szükségességére hívja fel a figyelmet;
- legyen egy olyan üzenetoldal, amely a még vagy a már nem elérhető folyóiratokról tájékoztat.

Az adminisztrátori oldal szempontjai az előbb felsoroltakon túl a következők:

- egy széttagolt könyvtári rendszer esetén tudni kell, melyik könyvtárnak van a nyomtatott folyóiratra előfizetése, és ha már van az elektronikus verzióhoz hozzáférése, akkor milyen jelszót kapott;
- a nyomtatott verzióhoz tartozó előfizetési szám ismerete is szükséges;
- tudni kell azt is mely IP címek vannak regisztrálva (előfordulhat ugyanis, hogy az egyetem intézményeinek csak egy bizonyos körére sikerült megszerezni a hozzáférést);
- ismerni kell – az adott folyóiratra vonatkozó megegyezés alapján – a hozzáférés kezdetének és lejártának időpontját;
- szükség van ún. jegyzet mezőre is, ahol az egyes elektronikus folyóiratok sajátosságait (szerződés, kapcsolódó levelezés stb.) lehet felsorolni;
- ismerni kell azokat a folyóiratokat, amelyek elektronikus változatának megjelentetéséről tárgyalások folynak, vagy amelyek napokon belül hozzáférhetővé válnak;
- a rendszer legyen képes más adatbázissal a kapcsolatok kiépítésére (pl. a könyvtár katalógusával vagy valamilyen a hálózaton elérhető adatbázissal).

A felsorolt szempontok egy, a jövőben létrehozandó elektronikus folyóiratokat kezelő adatbázis szempontjából lehetnek érdekesek a mi számunkra is. De mit hozhat a jövő az elektronikus folyóiratok piacán?

Az elektronikus folyóiratok jövője

A következő évtizedben az elektronikus folyóiratok rohamos térnyerése várható, ami jelentősen

megváltoztathatja a korábban kialakult kapcsolatrendszereket. A kiadók – úgy tűnik – egyre szorosabb kapcsolatot alakítanak ki a könyvtárakkal. Mára a jelentősebb (a legalább 100 folyóiratot megjelentető) természettudományi–műszaki–orvosi kiadók saját online rendszerek kiépítésébe fogtak. Az általuk kiadott periodikumokhoz közvetlen kapcsolatot kínálnak a hálón, és ez a kapcsolódási mód nagy előnyt jelent, ha a könyvtárnak van helyi integrált keresőfelülete. Ekkor ugyanis elég a folyóiratot egyszer keresni az OPAC-ban, és máris kiderül, hogy az adott folyóirat esetleg már nemcsak nyomtatott formátumban férhető hozzá, hanem a hálón is.

Ezzel szemben a szállítók és a különböző közvetítő ügynökségek több kiadó folyóiratait kínálják elektronikus formában, és egy keresőfelületet is kialakítanak a könyvtár számára. Arra viszont egyik szolgáltató sem vállalkozik, hogy a könyvtár által előfizetett összes folyóiratot szolgáltatassa elektronikusan, mint ahogy ezt nyomtatott formában sem tudja vállalni.

Ebből egyrészt az következik, hogy csak többféle szolgáltatáson keresztül képes egy könyvtár folyóiratainak elektronikus hozzáférést megszerezni. Tehát legjobb, ha saját maga alakít ki keresőfelületet e folyóiratok számára. Így a helyi adatbázisban integrálva lesznek a kiadókon és a szállítókon, illetve szolgáltatásokon keresztül megszerzett elektronikus hozzáférések. Ez viszont azt jelenti, hogy a közvetítő ügynökségek által biztosított keresőfelületek a rendszerben többszörös keresést eredményeznek majd, ami lelassítja a keresést.

Emiatt is bizonytalan a közvetítő ügynökségek sorsa. Az oxfordi könyvtárosok szerint a másik oka annak, hogy a könyvtárak szívesebben fordulnak közvetlenül a kiadókhöz az, hogy a közvetítő ügynökségek rendszerint nem képesek jobb szerződést kötni a kiadókkal, mint ők maguk. (A NESLI például megegyezett a Highwire-rel, de nem sikerült kedvezőbb feltételeket elérnie, noha egy könyvtári konzorcium képviselőjében tárgyalt.) A kiadók egyre kevesebb árkedvezményt adnak az ügynökségeknek, és az ebből származó megtakarításokat a folyóiratok elektronikus változatának előállítására fordítják.

A kisebb kiadónál is jelentkeznek gondok. Még nem találják a helyüket, nem tudják, hogyan rendszerezék és menedzseljék elektronikus folyóirataikat. (Például a *Nature* kiadója nem ad intézményi jelszót; a *New Scientist*nek pedig van ugyan internetes változata, de a cikkeket nem teszik fel teljes terjedelemben a világhálóra.)

Aggodalomra ad okot a folyóiratok árának gyors emelkedése is. Szemléltetésképpen néhány adat a nyomtatott folyóiratok ára 1998–1999 kö-

zötti növekedésének a bemutatására: Elsevier 19%, Wiley 20%, Springer 13%, Academic Press 13%, MCB University Press 27,3%. Az áremelkedés mellett a könyvtárak leginkább a nyomtatott folyóiratokkal együtt járó ingyenes online hozzáférés megszűnésétől félnek. Ez akár már 2000-ben bekövetkezhet. Ebben az esetben a könyvtáraknak újra kell gondolniuk a nyomtatott és az elektronikus folyóiratok szerepét szolgáltatásaikban, illetve az együttműködési formákat.

Az is kérdéses, hogy a korábban online módon előfizetett, de mára már lemondott címek vagy évfolyamok továbbra is hozzáférhetőek lesznek-e, és ha igen, milyen formában. Az elektronikus folyóiratok hosszú távú tárolása technikai szempontból még bizonytalan. Ilyen áremelkedések mellett az amúgy is nehéz anyagi körülményekkel küszködő felsőoktatási könyvtárak sajnos nem tudják majd szinten tartani sem a nyomtatott-, sem az elektronikusfolyóirat-kínálatukat.

Irodalom

- MOUW, J.: Changing roles in the electronic age – the library perspective. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 45. köt. 11. sz. 1998. p. 449–451.
- LUIJENDIJK, W.–NICK, V.: Hogyan fogják kezelni az elektronikus folyóiratokat az előfizetési ügynökségek? = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 45. köt. 3–4. sz. 1998. p. 103–107.
- LUIJENDIJK, W.: Interkonnekktivitás és a hibrid könyvtár. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 46. köt. 6. sz. 1999. p. 235–238.
- SAJÓ A.: Elektronikus folyóiratok az interneten. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 46. köt. 7. sz. 1999. p. 275–280.

Beérkezett: 2000. I. 24-én.

Rendezvénynaplár

SYSTEMS 2000. 19. nemzetközi informáciotechnikai és telekommunikációs kiállítás és vásár

München, 2000. november 6–10.
Szervező: Messe München GmbH
D-81823 München
Messegelände
Tel.: +49 89 9 49-2 06 50
Fax: +49 89 9 49-2 06 59
E-mail: info@systems.de
URL: www.systems.de

Szürke irodalom – a jelenségről és jövőjéről az elektronikus környezetben, konferencia

Budapest, 2000. november 14.
Szervező: OSZK Könyvtári Intézet
H-1827 Budapest,
Tel.: 224-3794
Fax: 224-3795

Netd@ys Europe 2000 bemutatósorozat

Európa több városában, 2000. november 20–27.
Szervező: Maria Kokkonen, Loic Bestard,
Terry Grant
European Commission - DG Education
and Culture; Multimedia Unit
5-7, rue Belliard/belliardstraat
B-1040 Brussels
Tel.: +32-2-2992783
Fax: +32-2-2966297
E-mail: netd@yscec.eu.int
URL: <http://europa.eu.int/comm/education/netdays/index.html>

STI-2000 Információs társadalom, információs technológiák, telekommunikáció.

5. nemzetközi konferencia
Moszkva, 2000. november 22–24.
Szervező: VINITI, Orgcomittee „STI-2000”,
Marketing Department
20, Usievich Str.
Moscow 125315
Tel.: +7 095 155-422
Fax: +7 095 943 0060
E-mail: market@viniti.msk.su
URL: <http://www.viniti.msk.su>

DAT '2000 konferencia

Budapest, 2000. november 27–29.
Szervező: Magyar Adatbázisforgalmazók
Szövetsége
1012 Budapest, Kuny D. u. 13.
Tel.: 213-5089
Fax: 375-9722
E-mail: mak@dbassoc.hu

Online information 2000 konferencia

London, 2000. december 5–7.
Szervező: Learned Information Europe Ltd.
Woodside, Hinksey Hill,
Oxford OX1 5BE
Tel.: +44 1865 388000
Fax: +44 1865 736354
URL: www.learned.co.uk